

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان

(صفحات ۷۳ تا ۱۰۰)

نوع مقاله: پژوهشی

سودابه ابراهیم زاده^۱ * محسن قدمی^۲ * عباسعلی قیومی^۳

پنیرش: ۹۸/۰۸/۰۲

دریافت: ۹۸/۰۵/۰۹

چکیده

هدف اصلی این پژوهش ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان می‌باشد. این پژوهش در زمره پژوهش‌های ترکیبی و از نوع اکتشافی و به دو روش کیفی و کمی اجرا گردید. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. به منظور بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های پیشنهادی مدل اولیه از جامعه آماری شامل مدیران آموزشی، اعضای هیئت علمی یا مدرس دانشگاه استفاده شد که پس از انجام مراحل جمع‌آوری اطلاعات از این جامعه، ۱۱ پرسشنامه جمع‌آوری گردید. همچنین به منظور بررسی اعتبار مدل پیشنهادی تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان، از جامعه آماری مربیان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای و تصادفی ساده به تعداد ۱۹۶ نفر) استفاده شد. تجزیه و تحلیل مشاهدات و اطلاعات جمع‌آوری شده پژوهش و بررسی تأثیر همزمان مقیاس‌های عمومی نیز با استفاده از نرم‌افزار تحلیل آماری Excel²⁰¹³، SPSS²¹، Smart-PLS انجام شد. با توجه به نتایج دلفی فازی در مجموع از مؤلفه‌های هر دو بُعد توسعه فرهنگی (۳۰ مؤلفه) و طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان (۱۸ مؤلفه)، ۱۹ مؤلفه حذف و ۲۹ مؤلفه نهایی باقی ماند که بر اساس نظر خبرگان از اهمیت بالاتری برخوردار بوده‌اند.

واژگان کلیدی: توسعه فرهنگی، طبقه خلاق، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

۱. دانشجوی دکترا مدیریت امور فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
so_brahimzadeh@yahoo.com

۲. دانشیار مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
m.ghadami@srbiau.ac.ir (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشکده مدیریت، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
a_ghaiyoomi@iau-tnb.ac.ir

مقدمه

دنیای امروز نیازمند مردان و زنانی خلاق است، که به رشد و ارتقاء در کلیه زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دست یابند و لذا برای این مهم بهترین زمان برای شکل‌گیری شخصیت فرد در سنین کودکی و مراحل اولیه رشد اوست و این دوران نقش مهمی در زندگی انسان ایفا می‌کند (طباطبایان و همکاران، ۱۳۹۵). استعداد خلاق به طور فطری در انسان نهفته و پرورش آن مستلزم بسترسازی و وجود زمینه رشد است (بوهم،^۱ ۲۰۰۲). امروزه نوزادان متولد می‌شوند تا بتوانند آینده را مدیریت کنند و این رسالت سنگینی است که بر عهده ما است تا آنان را برای آن دوران آماده نماییم. دورانی که انسان علاوه بر زندگی در محیط در حال تغییر، باید بتواند خلاقانه بیاندهد و با ایجاد افکار نو به حل مشکلات پردازد و با هنرمندی، کشتی زندگی خویش را در این دریای متلاطم به پیش برد (اعظمی، ۱۳۹۱). انسان در طول زندگی خویش هرگز از تفکر و اندیشه فارغ نبوده و با نیروی تفکر صحیح و تصمیم‌گیری توانسته است به حل مسایل و مشکلات خود پردازد و به رشد و تعالی نایل گردد (پورعلی، ۱۳۹۳). از طرفی توسعه فرهنگی امری است که هدف آن پرورش قابلیت‌های انسان و گسترش توانایی‌ها و امکان‌های اوست. در این روند، عامل نیروی انسانی نقشی تعیین‌کننده بر عهده دارد (گرچی بندپی، ۱۳۹۱). وقتی بحث فرهنگی به عنوان مفهوم انسان گرایانه در حوزه‌های انسان‌شناسی مطرح می‌شود، فرهنگ به عنوان نقشه راهی که در آن زندگی یک ملت یا جامعه از فرهنگ جدا نمی‌شود، در بحث‌های علمی و سیاسی بوجود می‌آید. فرهنگ زمینه بسیار مهمی برای توسعه است که به عنوان لازمه پیشرفت مادی نیز شناخته می‌شود؛ به عبارتی "فرهنگ" پایان و هدف "توسعه" است که میتوان براساس آن خلاقیت وجود انسان را در قالب‌های مختلف و به عنوان یک کل درک کرد (فرونر،^۲ ۲۰۱۷). توسعه فرهنگی، آن گونه که در دهه‌های اخیر از سوی یونسکو و بیشتر متفکرین تعریف شده است، بیشتر به معنای ارائه سیاست‌ها و برنامه‌های فرهنگی در جهت تقویت برخی از جنبه‌های فرهنگی جوامع مختلف به کار برده می‌شود

1 . Bohom

2 . Froner

(اجتهدنژاد کاشانی و اجلالی، ۱۳۹۳؛ یونسکو، ۱۳۷۶). در این راستا، یونسکو توصیه می‌کند که ذهنیت انتقادی و خلاقانه در جوانان ایجاد شود (دنیل و همکاران، ۲۰۱۵). با توجه به اهمیت توسعه فرهنگی و ایجاد طبقه خلاق در نهادهای مربوط به این قشر از افراد جامعه به خصوص در مدارس، انتظار می‌رود این پژوهش بتواند در راستای اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که خواستار نظام توسعه فرهنگی در مدارس می‌باشد، زمینه‌ای فراهم نماید تا بتوانند با استفاده از نتایج پژوهش حاضر در یافتن شاخص‌هایی با اهمیت در توسعه فرهنگی و ایجاد طبقه خلاق بهره‌گیرند؛ از این‌رو هدف اصلی تحقیق ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان می‌باشد و اهداف فرعی نیز شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، بررسی و آزمون الگوی پیشنهادی در جامعه مورد نظر است.

سؤالاتی که در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به آن می‌باشیم به شرح زیر است:

۱. مؤلفه‌های توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق در کودکان و نوجوانان چیست؟
۲. مؤلفه‌های طبقه خلاق در کودکان و نوجوانان چیست؟
۳. شاخص‌های توسعه فرهنگی و طبقه خلاق در کودکان و نوجوانان چیست؟
۴. اولویت‌بندی مؤلفه‌های توسعه فرهنگی چگونه است؟
۵. اولویت‌بندی مؤلفه‌های طبقه خلاق در کودکان و نوجوانان چگونه است؟
۶. فرآیند اثر گذاری ابعاد و مؤلفه‌های توسعه فرهنگی بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان چگونه است؟

۱- ادبیات پژوهش

۱-۱- ادبیات تجربی

در پژوهش حاضر سعی شده است تا ابعاد و شاخص‌های کلیدی مربوط به موضوع بدست آید. لذا تلاش شد اکثر پژوهش‌های انجام شده تاکنون در این حوزه مورد

1 . Daniel et al

بررسی دقیق قرار گیرند. بررسی ها نشان داد که در اکثر تحقیقات پیشین داخلی و خارجی فقط به جنبه های خاصی از ابعاد توسعه فرهنگی توجه شده و جامعیت لازم را نداشته و به هیچ وجه به اولویت بندی عوامل آنچنان که هدف اصلی این تحقیق می باشد پرداخته نشده است. ضمن اینکه تاکنون تحقیقی در داخل و خارج از کشور مبنی بر طراحی مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان با نگاه بر زیست بوم صورت نگرفته است. در ادامه نمونه های بسیار مهمی از این تحقیقات پیشین داخلی و خارجی انجام شده به صورت خلاصه آمده است:

۱-۱- مداحی و همکاران در سال ۱۳۹۷ بر روی موضوع "مؤلفه های خلاقیت در پرورش فکری کودکان و نوجوانان در منابع اسلامی" پژوهشی را انجام دادند که نتایج بدست آمده نشان داد از دیدگاه اسلامی، مؤلفه های خلاقیت در قالب سه مؤلفه شناختی، انگیزشی و شخصیتی قابل تقسیم است. مؤلفه های شناختی عبارتند از: تشبیه، تجسیم، ترکیب و تجزیه. مؤلفه انگیزشی عبارت است از: تمایل درونی برای رفع نیاز و کاهش تنش. مؤلفه های شخصیتی عبارتند از: تجربه پذیری، کنجکاوی، استقلال فکری، اعتماد به نفس، الگوگیری و مشورت پذیری.

۱-۲- پورعلی در سال ۱۳۹۳ در پژوهشی با عنوان "ویژگی های تفکر خلاق دانش آموزان و پرورش آن" پی برد که مهمترین آفت خلاقیت های ذهن تهدید و تشبیه های فکری می باشد. بچه های خلاق نیاز به آرامش روانی، اطمینان خاطر و اعتماد به نفس قوی دارند. در کنار خانواده، دومین عامل که بسیار مهم است مدرسه می باشد. مدرسه نقش مهمی در شکوفایی خلاقیت های کودکان دارد. عواملی نظیر تکالیف زیاد، حفظ کردن مطالب، داشتن انتظارات یکسان از تمام دانش آموزان و توجه نداشتن به تفاوت های فردی با وجود کلاس های پرجمعیت و سرانجام، عدم شناخت ویژگی های کودکان خلاق، قدرت خلاقیت کودکان (بخصوص در سنین ۸ تا ۱۰ سالگی) را کاهش می دهد. زمانیکه کودک مجبور میشود با معیارهای مدرسه سازگار شود و به ناچار از رفتار هم سن و سالان خود پیروی کند، خلاقیت های او کمتر می شود.

۱-۳- عطاfer و آقاسی در سال ۱۳۹۱ با انجام پژوهشی با عنوان "طراحی و ارائه مدل سنجش توسعه فرهنگی شهری بر اساس رویکردهای تفکر هوشمند و ظرفیت سازی فرهنگی-مطالعه موردی شهر اصفهان" دریافتند که ارتباط متقابل این دو، امکان

رشد توانایی‌های انسان را فراهم می‌آورد. در این تحقیق ضمن تبیین نظریه‌ها و رویکردهای مختلف توسعه فرهنگی، توسعه فرهنگی شهری به تفصیل بررسی شده و نهایتاً مدل بومی بر اساس آمیخته دو رویکرد تفکر هوشمند و ظرفیت‌سازی فرهنگی برای توسعه فرهنگی شهری ارائه گردیده است.

۴-۱- جانک و رنا در سال ۲۰۱۵ تحقیقی با موضوع "بررسی ارتقاء خلاقیت، تسلط بر تکنیک‌ها و روش‌های ایجاد خلاقیت و توانایی اعمال تغییرات و نوآوری" انجام دادند که نتایج نشان داد برنامه مطالعه خلاقیت و نوآوری، ارائه راه حل‌های منحصر به فرد یکپارچه برای مشتریان و محصولات، پردازش، حمایت از توسعه تفکر نوآورانه، ایجاد محیط‌های نوآورانه و در نتیجه افزایش سطح فرهنگ نوآوری سازمان‌ها است.

۵-۱- رودریگز-گارسیا و همکاران در سال ۲۰۱۴ در پژوهشی با عنوان "بررسی استراتژی‌های فرهنگی، خلاقیت و توسعه در اسپانیا" نشان دادند که اول، استراتژی‌های سازمانی تأثیر مثبتی در ایجاد محلی‌سازی کلاس دارند؛ دوم، این استراتژی تأثیر مثبتی بر درآمد محلی بدون توجه به حضور یک کلاس خلاق دارد و علاوه بر این، تأثیر یک کلاس خلاق بر درآمد محلی بستگی به جهت‌گیری استراتژی‌های فرهنگی دارد. این بدان معنی است که تأثیر خلاقیت بر توسعه محلی به ماهیت استراتژی‌های فرهنگی محلی بستگی دارد.

۱-۲- ادبیات نظری

به منظور تبیین مناسب چارچوب نظری و مدل مفهومی پژوهش لازم است متغیرهای اصلی تحقیق تعریف و سپس چارچوب نظری مناسب تدوین شود:

۱-۲-۱- فرهنگ

فرهنگ عبارت است از: مجموعه نگرش‌ها، اعتقادات، آداب و رسوم، ارزش‌ها و هنجارهایی که در هر گروهی مشترک است و همچنین شامل اعمال، فعالیت‌ها و محصولاتی است که به جنبه‌های فکر، اخلاقی و هنری زندگی انسان مربوط می‌شوند (صالحی‌امیری، ۱۳۹۳: ۲۸).

- ویلیامز^۱ که یکی از پیشگامان اولیه مطالعات فرهنگی محسوب می‌شود، در پژوهشی تحت عنوان فرهنگ معمولی است مقصود خود را از واژه فرهنگ چنین بیان می‌کند: «ما واژه فرهنگ را در دو معنی به کار می‌بریم: روش کلی زندگی (معانی مشترک)؛ و هنر و معرفت (فرایندهای خاص اکتشاف و تلاش خلاقانه). برخی نویسندگان این واژه‌ها را به یکی از این دو معنی اختصاص می‌دهند، اما من بر هر دو معنی و بر اهمیت پیوستگی این دو تأکید دارم.» (صالحی‌امیری، ۱۳۹۳: ۲۴).

۱-۲-۲- توسعه

توسعه، فرایند انسان‌سازی و آزاد کردن و رشد دادن شایستگی‌ها، آزاد کردن توانایی‌های او و کشف منابع جامعه و به تسخیر در آوردن آن‌ها به نحو احسن است. مایکل تودارو، در کتاب توسعه اقتصادی در جهان سوم، در تعریف توسعه می‌نویسد: توسعه را باید جریانی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است. توسعه باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی، هماهنگی با نیازهای متنوع اساسی و خواسته‌های افراد و گروه‌های اجتماعی در داخل نظام، از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده و به سوی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است، سوق می‌یابد» وی همچنین می‌گوید: توسعه به معنای ارتقاء مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر و یا انسانی‌تر است (تودارو، ۱۳۶۶: ۱۳۶).

۱-۲-۳- توسعه فرهنگی

توسعه فرهنگی مفهوم جدید و جوان در ادبیات توسعه است که اولین بار در دهه هفتاد قرن بیستم توسط یونسکو به وجود آمد. توسعه فرهنگی در کمترین فرصت، تا آنجا اهمیت یافت که یونسکو سال‌های ۹۸-۱۹۸۸ را "دهه جهانی توسعه فرهنگی" نام نهاد. مهم‌ترین دلایل شکل‌گیری و اهمیت توسعه فرهنگی عبارتند از: آشکار شدن ابعاد منفی و مخرب توسعه اقتصادی، شکست و ناکامی تلاش‌های نوگرایانه کشورهای

1. Williams

توسعه نیافته و در حال توسعه، توسعه با الگوی توسعه غربی و بدون توجه به ساختارهای فرهنگی خود. بعد از ورود توسعه فرهنگی در ادبیات توسعه از اولین مباحث مطرح در این زمینه این بوده که فرهنگ چیست؟ تحت کدام شرایط توسعه می‌یابد؟ عوامل و محرک‌های توسعه فرهنگی کدامند؟ توسعه فرهنگی یک بعد از فرایند توسعه است، اما فرهنگ در تمامی جنبه‌های زندگی انسان‌ها به طور آشکار و پنهان حضور دارد. پس می‌توان نقش فوق‌العاده برای آن در فرایند توسعه در نظر گرفت. از آنجا که توسعه فرهنگی از مفاهیم محوری در تحقیق حاضر است، این مفهوم تبارشناسی و کالبد شکافی خواهد شد. در واقع ترکیب توسعه و فرهنگ در جامعه و در بخشی از اندیشه‌های علوم انسانی به نام "توسعه فرهنگی" به دنبال این است که با توجه به فرایند مدرنیته و مدرنیزاسیون با یک رویکرد درونی و بومی و بهره‌مندی از پیامدهای مؤثر بیرونی توسعه، به شناخت عمیق باورها و ارزش‌های ملی و محلی فرهنگ جامعه خود پردازد و با توجه به اهمیت به نگرش‌های ملی و محلی از خلاقیت‌های انسان در جهت رشد میراث معنوی و فرهنگی خود در دنیای حاضر بهره‌برد و به اشاعه و تقویت آن دسته از رفتارهای فرهنگی که نشأت گرفته از ارزش‌های بومی و ملی است پردازد تا بتواند فرهنگ خود را جهانی نماید (شربتیان، ۱۳۸۸).

۱-۲-۴- تکامل فرهنگی

ممتیک، یکی از رویکردهای تکاملی در تبیین رفتار انسان است و آن را می‌توان یکی از مصادیق داروین‌گرایی تعمیم یافته دانست. طبق نظریه داوکینز، پس از تشکیل مغز انسان در اثر فرایند تکامل، جریان دیگری در تکامل شکل گرفت که در آن واحدهای فرهنگی مختلف برای اشغال ذهن انسان، وقت انسان، زمان و فضای رسانه‌ای وی و... در نوعی رقابت قرار گرفته‌اند و هر کدام که تناسب بیشتری داشته باشند در فرآیند انتخاب فرهنگی برگزیده می‌شوند. از دیدگاه ژن‌محور فرهنگ از اجزایی تشکیل شده است که "مم" نامیده می‌شوند. این اجزای بنیادی واحدهای بزرگ‌تر فرهنگ یعنی ممپلکس‌ها مانند تبلیغات، باورهای اجتماعی و حتی خودآگاهی و علم را می‌سازند. بنابراین حتی نظریه‌های مختلف علمی را باید به مثابه ممپلکس‌هایی نگریست که اگر تناسب کافی داشته باشند، در صورت‌های گوناگون اطلاعات، کتابها و مجلات علمی، برنامه‌های علمی در رسانه‌ها، برنامه‌های درسی در مدارس و دانشگاه‌ها و اذهان

دانشجویان و دانشمندان را اشغال می کنند و در این کار از رقبایشان یعنی نظریه های علمی دیگر پیش می افتند (لونز، ۲۰۱۵).

۱-۲-۵- تغییر فرهنگی

تغییر فرهنگی فرایندی است که طی آن اجزای مختلف یا فرهنگ با گذشت زمان دگرگونی پیدا می کند. هر گونه دگرگونی در اجزا و کلیت فرهنگ در سازمان های اجتماعی تحولاتی را پدید می آورد (ستوده، ۱۳۹۸).

هر جا که عناصر جدید و مجموعه های نو در فرهنگ ظاهر شود و محتوا و ساخت فرهنگ را عوض کند، تغییر فرهنگی رخ می دهد (کوئن، ۱۳۷۲).

۱-۲-۶- تعالی توسعه فرهنگی

تولید علم در بوم فرهنگی یک ضرورت است و این ممکن نیست جز از طریق تحول در روش ها. تا روش تحقیق متحول نشود امکان دستیابی به چنین چیزی ممکن نیست. بحث را در باب چالش جدی که اکنون در مقیاس جهانی پیش روی بشر است دنبال می کنیم و آن چالش «تعالی» با «توسعه» است. امروزه توسعه پایدار خود را به صورت «برخورد تمدنی» تعریف کرده است. برخورد دو تمدنی است که یکی به دنبال توسعه است و دیگری به دنبال تعالی. از همین منظر دستیابی به علم بومی در بوم فرهنگ معتقد به تعالی یک ضرورت است و این مهم نیز جز با تحول در روش ها، فلسفه روش ها و نمونه سازی برای تولید روش میسر نیست. یعنی همان طور که شما برای مطالعه یک موضوع مدل سازی می کنید، در یک قدم فراتر، در حوزه فلسفه علم برای «تحقیق» مدل سازی می کنید و فراتر از آن نمونه سازی و مدل سازی برای «روش تحقیق» است. برای تولید علم جدید باید از این جا آغاز کنیم و اگر در فلسفه روش تحقیق به تحول در روش های بنیادی نرسیم، امکان دستیابی به علم جدید فراهم نمی شود. جهانی سازی علم مدرن خط و مرز فرهنگ ها را شکسته است و این چالش ضرورت علم بومی را فراهم آورده است (صادقی و میرباقری، ۱۳۸۶: ۳).

۱-۲-۷- طبقه خلاق

در دنیای پیچیده کنونی که شاهد رقابت های فشرده جوامع مختلف برای دستیابی به جدیدترین تکنولوژی و منابع قدرت هستیم، طبقه خلاق تیزهوش و معلمان دارای هوش بالا و خلاق و صاحبان اندیشه های نو و تفکر واگرا به مثابه گرانبهاترین سرمایه ها

از جایگاه بسیار والا و ارزشمندی برخوردار هستند. آنچه که در طبقه خلاق مهم به نظر می‌رسد ارتباط آن با یادگیری است. نظام آموزشی در سال‌های گذشته بر فعال کردن طبقه خلاق در امر یادگیری تأکید کرده است. هدف از فعال کردن طبقه خلاق، پرورش خلاقیت آنان است (کایرداگ^۱، ۲۰۱۸). با بررسی ادبیات موضوع (استرنبرگ^۲، ۲۰۱۲) در مورد ویژگی‌ها و شخصیت طبقه خلاق نشان داد که ویژگی‌های خلاقیت در این طبقه را می‌توان به چهار جنبه اصلی تقسیم کرد که این جنبه‌ها به دانش، سبک تفکر، شخصیت و انگیزه شناخته شده هستند (کوانگ^۳ و همکاران، ۲۰۱۸).

امروزه یکی از چالش‌ها برای آموزش و پرورش کشورها در جهان این است که نظام آموزشی را همراه با توسعه فرهنگی به منظور دستیابی به وضعیت یکسان جهانی در زمینه آموزش، تحقیق و نوآوری هماهنگ سازد. در حوزه نوآوری، خلاقیت به عنوان عنصر اصلی و اولین گام فرایند نوآوری مورد توجه قرار داده است. خلاقیت در مورد روند ایجاد ایده‌ها است، در حالی که نوآوری به تبدیل ایده‌ها به عمل اشاره دارد (کوانگ و همکاران، ۲۰۱۸).

مؤلفه‌های طبقه خلاق کودکان و نوجوانان که از پژوهش‌ها استخراج شده است، به شرح زیر می‌باشد: قدرت تفکر خلاق، استعداد و اندیشه خلاق، شور و هیجان و انگیزه درونی، انگیزه یادگیری، اشیاء شناسی، احساس و کنکاش محیط، علم آموزی، مهارت آموزی، تخیل، کنجکاوی، بازی، کارآفرینی، نوآوری‌های خلاقانه، انعطاف پذیری، بازیگوشی فکری، استقلال در قضاوت، پرورش مهارت حل مساله و کاوش گری، همکاری خلاق (امیری‌واسعدی (۱۳۸۶)؛ شلکراس (۱۹۸۲)؛ اعظمی و همکاران (۱۳۹۱)، استنبرگ (۲۰۰۵)؛ احمدی (۱۳۸۲)؛ طباطبائیان و همکاران (۱۳۹۵)؛ یوسفی (۱۳۸۹)؛ زارتیسکی (۱۹۶۷)؛ راستین (۱۹۹۰)؛ ایزدپناه جهرمی (۱۳۸۳)؛ بوهم (۱۳۸۱)؛ کرینر (۱۹۹۹)؛ تورنس (۱۹۶۶)؛ شفایی ومدنی (۱۳۸۹)؛ گونچرنوک (۲۰۰۹)؛ بالزاک (۲۰۰۶)؛ ویگوتسکی (۱۹۷۸)؛ ای پل تورنس (۱۳۷۵)، پورعلی (۱۳۹۳)).

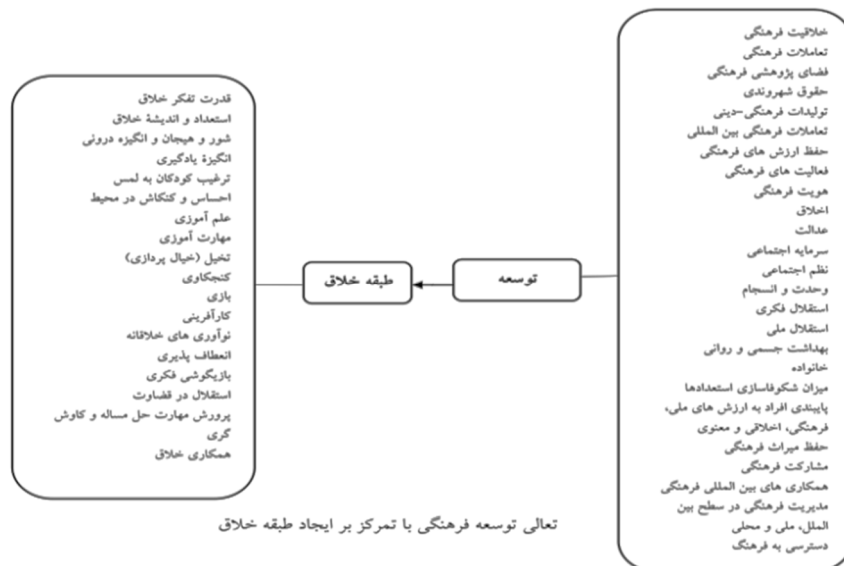
مؤلفه‌های توسعه فرهنگی که از پژوهش‌ها استخراج شده است به شرح زیر

1. Cayirdag
2. Sternberg
3. Kowang

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

می‌باشد: خلاقیت فرهنگی، تعاملات فرهنگی، فضای پژوهشی فرهنگی، حقوق شهروندی، تولیدات فرهنگی - دینی، تعاملات فرهنگی بین المللی، حفظ ارزش های فرهنگی، فعالیت های فرهنگی، هویت فرهنگی، اخلاق، عدالت، سرمایه اجتماعی، نظم اجتماعی، وحدت و انسجام، استقلال فکری، استقلال ملی، بهداشت، جسمی و روانی، خانواده، میزان شکوفاسازی استعدادها، پایبندی افراد به ارزش های ملی، فرهنگی، اخلاقی و معنوی، حفظ میراث فرهنگی، مشارکت فرهنگی، همکاری های بین المللی فرهنگی، مدیریت فرهنگی در سطح بین الملل، ملی و محلی، دسترسی به فرهنگ، آموزش و پرورش فرهنگی و هنری، ارتقای خلاقیت و نوآوری، تشویق فرهنگ عامه و فرهنگ سنتی، ارتقای مبادلات فرهنگی، توسعه نگرش در فرهنگ (یونسکو ۱۹۸۲)؛ کانکلینی (۱۳۸۳)؛ مولدا (۱۹۹۹)؛ صباغ پور (۱۳۸۵)؛ رامپال (۲۰۱۰)؛ تابش (۱۳۸۸)؛ بیات و ملکی (۱۳۹۴)؛ شیرکوند (۱۳۹۱)؛ فراهانی (۱۳۸۹)؛ جاسمی (۱۳۹۷)؛ گرجی بندپی (۱۳۹۱).

توسعه فرهنگی بیشتر بستگی به ریشه ها و عناصر فرهنگ دارد، هرچه این موارد قوی تر باشد توسعه سریع تر اتفاق می افتد. در حقیقت وقتی فرهنگ، معلول و نتیجه اندیشه و ارزش ها شد در آن صورت ما با پدیده های توسعه فرهنگی مواجه هستیم، چرا که رشد اندیشه و ارزش ها مساوی با رشد و توسعه فرهنگی است. همچنین زمانی که فرهنگ، علت تغییر و تحول در ساختارهای سیاسی و اقتصادی و امور نظامی و دفاعی شود، در واقع مواجه با فرهنگ توسعه هستیم، یعنی توسعه برچه مبنا و ارزش ها و اندیشه هایی تغییر یافته و یا درصدد تغییر است (حسینی، ۱۳۸۷). با توجه به اینکه هدف اصلی پژوهش طراحی "ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان" می باشد، در راستای طراحی مدل تعالی، ضمن توجه به ادبیات و نظریه های مربوط به موضوع تحقیق، با گزینش خبرگان و جمع آوری نظرات و تجزیه و تحلیل داده های بدست آمده از آنها مؤلفه ها و شاخص ها انتخاب شد و میزان کارایی مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان با آزمون های آماری در بین مریبان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آزمون گردید.

شکل ۱، مدل مفهومی اولیه تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان

۲- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر داده‌ها آمیخته اکتشافی و از نظر ماهیت پیمایشی مقطعی و به روش تحلیل دلفی فازی است. با توجه به آن که عنوان رساله حاضر طراحی و تبیین مدل است، و دیدگاه خردگرایانه کمی نمی‌تواند به تنهایی مبنای تحقیق قرار گیرد، لذا به همین منظور رویکرد ترکیبی (آمیخته) کمی و کیفی در دستور کار پژوهش قرار گرفت. در این تحقیق ابتدا عوامل و ویژگی‌های اصلی مؤلفه‌های مؤثر بر مدل از عمق ادبیات تحقیق و مبانی نظری و مصاحبه‌های اکتشافی پیرامون موضوع استخراج شد و سپس به کمک تکنیک دلفی فازی دو مرحله‌ای و با استفاده از دیدگاه‌های خبرگان و نخبگان و امتیازدهی، ابعاد و مؤلفه‌های تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر طبقه خلاق کودکان و نوجوانان که مورد اجماع خبرگان بود، شناسایی گردید. جامعه آماری در مرحله کیفی شامل مدیران آموزشی، هیئت علمی یا مدرس دانشگاه بود و ۱۱ پرسشنامه توسط خبرگان پاسخ داده شد. جهت انتخاب نمونه مناسب تحقیق از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای و به روش تصادفی ساده استفاده شد. جامعه آماری برابر ۴۰۰ نفر بوده است که حجم نمونه براساس جدول مورگان ۱۹۶ نفر تعیین

گردید. پس از آن مدل مفهومی تحقیق بر مبنای ادبیات موضوع تدوین شد و با ورود به مرحله عملیاتی با استفاده از پرسشنامه‌ای ساختار یافته که گویه‌های آن از پرسشنامه‌های تحقیقات مشابه استخراج گردیده و روایی و پایایی آن به تأیید رسید داده‌های اولیه گردآوری و سپس و با استفاده از روش تحلیل مسیر آزمون و در نهایت مدل عملیاتی تحقیق ارائه گردید. به طور کلی برای تجزیه و تحلیل مشاهدات و اطلاعات پژوهش و بررسی تأثیر همزمان مقیاس‌های عمومی از نرم افزار تحلیل آماری Excel²⁰¹³، SPSS²¹، SmartPLS² استفاده شد.

۳- یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاضر در دو بخش کیفی و کمی ارائه گردید. به منظور پاسخ به سؤالات اول تا سوم، پرسشنامه‌ای با ۴۸ سؤال (که هر سؤال بیانگر یک مؤلفه می‌باشد) طراحی گردید و ۱۱ پرسشنامه تکمیل شده گردآوری شد پس از تهیه پرسشنامه دلفی فازی از پاسخ دهندگان خواسته شد تا مؤلفه‌های هر سطر را نسبت به یکدیگر مقایسه کنند و اهمیت نسبی مؤلفه‌ها را با متغیرهای زبانی بیان کنند. سپس پرسشنامه‌های گردآوری شده براساس هر یک از متغیرهای زبانی با اعداد فازی متناظر با آن کمی‌سازی گردیده است. با توجه به نتایج دلفی فازی در مجموع از مؤلفه‌های هر دو بُعد توسعه فرهنگی و طبقه خلاق کودکان و نوجوانان، که ۴۸ مؤلفه بوده است، از بُعد توسعه فرهنگی ۱۲ مؤلفه و از بُعد طبقه خلاق ۷ مؤلفه حذف گردید. مابقی مؤلفه‌های باقی مانده در جدول زیر نشان داده شده است که از نظر خبرگان از اهمیت بالاتری برخوردار بودند.

جدول ۱، مؤلفه‌های طبقه خلاق کودکان و نوجوانان و توسعه فرهنگی نهایی

مؤلفه‌ها	
۱- فضای پژوهشی فرهنگی	۱۶- تشویق فرهنگ عامه و فرهنگ سنتی
۲- حقوق شهروندی	۱۷- ارتقای مبادلات فرهنگی
۳- تولیدات فرهنگی-دینی	۱۸- توسعه نگرش در فرهنگ
۴- تعاملات فرهنگی بین المللی	۱۹- استعداد و اندیشه خلاق
۵- حفظ ارزش‌های فرهنگی	۲۰- شور و هیجان و انگیزه درونی
۶- فعالیت‌های فرهنگی	۲۱- انگیزه یادگیری

۷- هویت فرهنگی	۲۲- اشیاء شناسی
۸- اخلاق	۲۳- احساس و کنکاش محیط
۹- عدالت	۲۴- مهارت آموزی
۱۰- استقلال ملی	۲۵- تخیل (خیال پردازی)
۱۱- بهداشت جسمی و روانی	۲۶- کنجکاوی
۱۲- پابندی افراد به ارزش های ملی، فرهنگی، اخلاقی و معنوی	۲۷- کارآفرینی
۱۳- همکاری های بین المللی فرهنگی	۲۸- نوآوری های خلاقانه
۱۴- مدیریت فرهنگی در سطح بین الملل، ملی و محلی	۲۹- استقلال در قضاوت
۱۵- دسترسی به فرهنگ	

پس از بررسی مؤلفه‌های هر بُعد از طریق تحلیل دلفی فازی، برای طبقه خلاق کودکان و نوجوانان ۵۰ شاخص و برای توسعه فرهنگی ۷۷ شاخص معرفی شد، که برای انجام بخش کمی و آزمون مدل از این شاخص‌ها استفاده شد.

جدول ۲، مؤلفه‌ها و شاخص‌های طبقه خلاق کودکان و نوجوانان

مؤلفه	شاخص
استعداد و اندیشه خلاق	۱. شکوفا کردن استعداد و اندیشه خلاق در فرد
	۲. شکوفایی استعدادهای درونی
	۳. ایجاد اندیشه خلاق توسط اجتماع، فرهنگ و سایر عوامل محیطی
شور و هیجان و انگیزه درونی	۴. محیط کالبدی با داشتن ویژگی های منحصر به فرد و طراحی مناسب
	۵. ایجاد جو مناسب، آزادی، فشار و ...
	۶. غیر کالبدی محیط، انگیزه درونی در فرد
انگیزه یادگیری	۷. عشق و علاقه به چالش با مسایل
	۸. علاقه ی وافر به تلاش و سخت کوشی
	۹. انگیزه پیشرفت بالا
	۱۰. انگیزه درونی
اشیاء شناسی	۱۱. تشویق کودکان به دستکاری اشیا و وسایل
	۱۲. شناخت اشیا و تشخیص تفاوت ها و شباهت های آنها
احساس و کنکاش محیط	۱۳. علاقه مندی زیاد به نظم و ترتیب در کارها
	۱۴. اشتیاق و احساس سرشار
	۱۵. بافت محیطی

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

<p>۱۶. تعهد به خوب انجام دادن کارها ۱۷. تمرکز طولانی بر یک مساله ۱۸. توانایی رها کردن ایده ها و افکار کهنه ۱۹. خلق مهارت های فنی از طریق تجربه ۲۰. پرورش مهارت حل مسأله و کاوش گری</p>	مهارت آموزی
<p>۲۱. پیچیدگی ۲۲. انعطاف پذیری ۲۳. بازی سازی</p>	تخیل (خیال پردازی)
<p>۲۴. پیچیدگی ۲۵. تحریک کنندگی ۲۶. انعطاف پذیری ۲۷. ایجاد تعاملات بیشتر ۲۸. بازی سازی</p>	کنجکاوی
<p>۲۹. ریسک پذیری ۳۰. استقلال طلبی ۳۱. موفقیت طلبی ۳۲. رؤیاپردازی ۳۳. خلاقیت ۳۴. اعتماد به نفس ۳۵. نگرش مثبت ۳۶. فرصت طلبی ۳۷. روحیه کار و تلاش ۳۸. سخت کوشی ۳۹. قدرت تصمیم گیری ۴۰. فضا و امکانات و تجهیزات آموزشی</p>	کارآفرینی
<p>۴۱. دور شدن از امور رایج و واضح یا قطع رابطه با تفکر مبتنی بر عادت ۴۲. استفاده از دانش موجود به عنوان پایه برای ایده های جدید ۴۳. خلاقیت در یک زمینه بخصوص ۴۴. هوشیاری نسبت به نوآوری ۴۵. شکافتن دانش</p>	نوآوری های خلاقانه

<p>۴۶. به کارگیری روش های فکر کردن و تجزیه و تحلیل</p> <p>۴۷. عادت به فکر کردن</p> <p>۴۸. مشارکت با همسالان</p> <p>۴۹. قضاوت و ارزیابی ایده ها</p> <p>۵۰. ارزشیابی و قضاوت در کودکان</p>	استقلال در قضاوت
--	------------------

جدول ۳، مولفه ها و شاخص های توسعه فرهنگی

مؤلفه	شاخص
فضای پژوهشی فرهنگی	۱. میزان کتابخانه عمومی و انتشار کتاب
	۲. میزان کتابخانه و انتشار کتاب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
	۳. میزان خانه های فرهنگ
حقوق شهروندی	۴. احساس مسئولیت اجتماعی
	۵. رعایت حقوق دیگران در رفتار اجتماعی
	۶. رعایت الگوهای اسلامی، ملی و سنتی در پوشش، ظاهر، رفتار و گفتار
تولیدات فرهنگی-دینی	۷. آشنایی با میراث فرهنگی
	۸. آشنایی با فرهنگ و روش زندگی ایرانی
	۹. تعلق خاطر به نمادهای اسلامی
	۱۰. احساس تعلق خاطر به فرهنگ و روش زندگی مسلمانی
تعاملات فرهنگی بین المللی	۱۱. ارتباطات فرهنگی
	۱۲. همکاری و مبادلات فرهنگی
	۱۳. ارتباط با سازمان های بین المللی
	۱۴. ارتباطات رسانه ای (اینترنت، شبکه های ماهواره ای)
حفظ ارزش های فرهنگی	۱۵. اقدامات پویا و سازنده در راستای جذابیت ارزش های فرهنگی حاکم
	۱۶. انسجام در نحوه همکاری و نیل به اهداف در راستای ارزش های فرهنگی

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

۱۷. کسب مهارت های لازم در راستای اشاعه ارزش های فرهنگی	
۱۸. تعیین ارزش های فرهنگی و اشاعه آن	
۱۹. فعالیت ها و خدمات علمی و فرهنگی	فعالیت های فرهنگی
۲۰. شکل گیری فعالیت های فرهنگی در راستای نیازمندی ها	
۲۱. برگزاری مسابقات در راستای فعالیت های فرهنگی	
۲۲. اعتقادات دینی	هویت فرهنگی
۲۳. احترام به یکدیگر و خویشاوندان	
۲۴. دوری از ترس (شجاعت)	
۲۵. میهن دوستی	
۲۶. زبان مادری و قومی	
۲۷. اعتماد به نفس	
۲۸. آموزش قوانین (مثل قوانین راهنمایی و رانندگی)	
۲۹. علم آموزی	
۳۰. امانتداری	
۳۱. اخلاق فردی و اجتماعی	
۳۲. عدم خودباختگی	اخلاق
۳۳. احترام	
۳۴. احساس مسئولیت اجتماعی	
۳۵. رعایت حقوق دیگران در رفتار اجتماعی	
۳۶. قناعت و ساده زیستی	
۳۷. توجه به خودسازی	
۳۸. وجدان کاری	
۳۹. دسترسی برابر به امکانات و خدمات فرهنگی	عدالت
۴۰. دسترسی به فرصت های برابر آموزشی و تحصیلی	
۴۱. شایسته سالاری و توزیع عادلانه	
۴۲. دسترسی به فرصت های برابر در استفاده از منابع و امکانات	
۴۳. توزیع عادلانه ثروت و درآمد	

۴۴. حاکمیت قانون برای همه	
۴۵. دسترسی برابر به فرصت و موقعیت های اجتماعی	
۴۶. عادلانه بودن قوانین	
۴۷. اجرای عادلانه قوانین	
۴۸. استقلال سیاسی	استقلال ملی
۴۹. استقلال اقتصادی	
۵۰. استقلال فرهنگی	
۵۱. ترویج الگوی مصرف (ساده زیستی، قناعت و ..)	بهداشت جسمی و روانی
۵۲. شایسته سالاری در واگذاری مسئولیت ها	پایبندی افراد به ارزش های ملی، فرهنگی، اخلاقی و معنوی
۵۳. توجه به خودسازی	
۵۴. وجدان کاری	
۵۵. علاقه و افتخار به مرز و بوم ایران	
۵۶. تعلق خاطر به نمادهای اسلامی	
۵۷. دعوت از میهمان خارجی	همکاری های بین المللی فرهنگی
۵۸. شبکه های اطلاع رسانی و فناوری های نوین ارتباطی	
۵۹. تشویق به سفر	
۶۰. تبادل برنامه های سمعی و بصری، نشریات و کتابها و ...	
۶۱. حضور در نمایشگاه ها، جشنواره ها	
۶۲. احترام گزاردن به یکدیگر و به فرهنگ های یکدیگر	
۶۳. تجارت فرهنگی و روندهای ارتباطی شامل تجارت فرهنگی	
۶۴. توزیع تجارت فرهنگی بر حسب آن	
۶۵. نقش مدیریت و سرپرستی	مدیریت فرهنگی در سطح بین المللی، ملی و محلی
۶۶. نقش انسجام بخشی و وحدت آفرینی	
۶۷. قرار گرفتن سرمایه های ارزشمند فرهنگی جامعه با فرصت های برابر در اختیار همه اقشار	دسترسی به فرهنگ
۶۸. فراهم کردن امکانات لازم آموزشی برای همه طبقات،	

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

گروه های سنی، جنسی، قومی و مذهبی ۶۹. شکل گیری آموزش مادام العمر	
۷۰. حفظ آثار ملی-فرهنگی ۷۱. رعایت الگوهای اسلامی، ملی و سنت ۷۲. آشنایی با میراث فرهنگی	تشویق فرهنگ عامه و فرهنگ سنتی
۷۳. توسعه فعالیت های بین المللی ومبادلات فرهنگی و هنری با دیگر کشورها ۷۴. حضور تولیدات و آثار فرهنگی و هنری ایرانی درمجامع بین المللی ۷۵. حضور تولیدات فرهنگی و هنری فاخر سایر کشورها در ایران	ارتقای مبادلات فرهنگی
۷۶. گسترش سنت ها و تجارب گذشته ۷۷. باز اندیشی و بازسازی سنت ها و تجارب بر اساس نیازها و شرایط تازه	توسعه نگرش در فرهنگ

پس از انجام اقدامات فوق الذکر و احصای مؤلفه ها و شاخص های ذکر شده، نسبت به اولویت بندی آن ها بر اساس سوالات طرح شده اقدام گردید:
۱- اولویت بندی مؤلفه های توسعه فرهنگی چگونه است؟
بر اساس جدول (۴) در بین هجده مؤلفه متغیر توسعه فرهنگی، بالاترین اولویت را مؤلفه حفظ ارزش های فرهنگی و مؤلفه مدیریت فرهنگی در سطح بین الملل، ملی و محلی پایین ترین میزان میانگین را دارا هستند و دیگر مؤلفه ها در رتبه های بعدی قرار دارند.

جدول ۴، رتبه بندی مؤلفه های توسعه فرهنگی

رتبه ها	مؤلفه های توسعه فرهنگی
۱	حفظ ارزش های فرهنگی
۲	پایبندی افراد به ارزش های ملی، فرهنگی، اخلاقی و معنوی
۳	فضای پژوهشی فرهنگی
۴	حقوق شهروندی
۵	تولیدات فرهنگی-دینی
۶	عدالت

۷	ارتقای مبادلات فرهنگی
۸	توسعه نگرش در فرهنگ
۹	تشویق فرهنگ عامه و فرهنگ سنتی
۱۰	هویت فرهنگی
۱۱	دسترسی به فرهنگ
۱۲	بهداشت جسمی و روانی
۱۳	استقلال ملی
۱۴	تعاملات فرهنگی بین المللی
۱۵	فعالیت های فرهنگی
۱۶	اخلاق
۱۷	همکاری های بین المللی فرهنگی
۱۸	مدیریت فرهنگی در سطح بین الملل، ملی و محلی

۲- اولویت بندی مؤلفه های طبقه خلاق در کودکان و نوجوانان چگونه است؟

براساس جدول (۶) در بین یازده مؤلفه متغیر طبقه خلاق کودکان و نوجوانان، بالاترین اولویت را مؤلفه استعداد و اندیشه خلاق و مؤلفه اشیاء شناسی پایین ترین میزان میانگین را دارا هستند و دیگر مؤلفه ها به ترتیب در رتبه های بعدی قرار دارند.

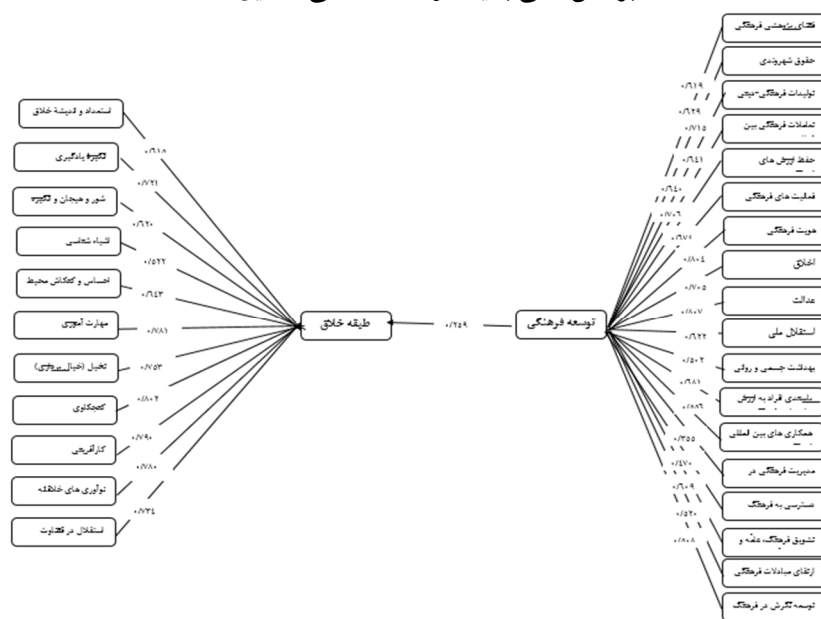
جدول ۵، رتبه بندی مؤلفه های طبقه خلاق کودکان و نوجوانان

رتبه ها	مؤلفه ها
۱	استعداد و اندیشه خلاق
۲	شور و هیجان و انگیزه درونی
۳	انگیزه یادگیری
۴	احساس و کنکاش محیط
۵	مهارت آموزی
۶	استقلال در قضاوت
۷	کنجکاوی
۸	تخیل (خیال پردازی)
۹	نوآوری های خلاقانه
۱۰	کارآفرینی
۱۱	اشیاء شناسی

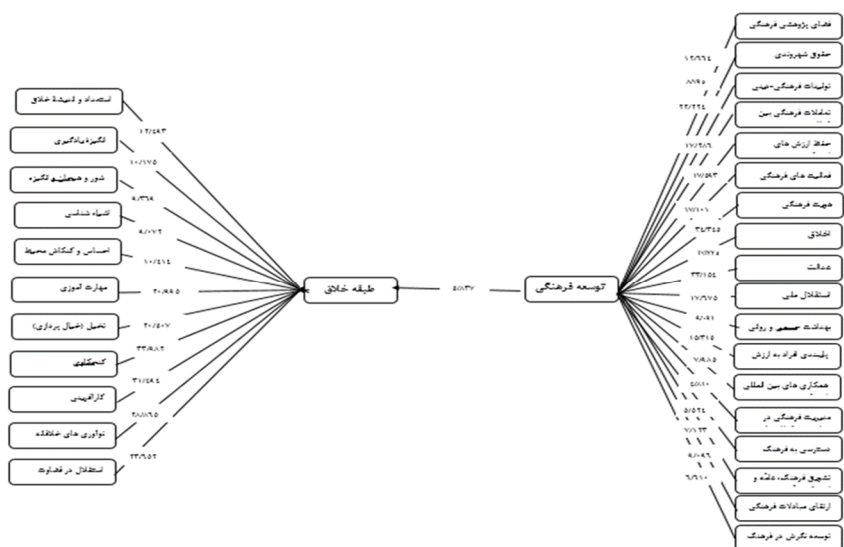
ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

۳- فرآیند اثر گذاری ابعاد و مؤلفه های توسعه فرهنگی بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان چگونه است؟

برای پاسخ به این پژوهش بعد از طراحی مدل پیشنهادی در بخش کمی مدل آزمون شد. با توجه به نتایج بدست آمده از مدل پژوهش می توان بیان کرد که مدل پیشنهادی پژوهش مورد تأیید می باشد به عبارتی ابعاد، مؤلفه ها و شاخص های پیشنهادی مورد تأیید می باشند. نتایج حاصل از بخش کمی و به طور خلاصه نتایج ضرایب مسیر به شرح جدول زیر است، و ضریب مسیر مطرح شده تأیید شده است. همچنین در ضریب اصلی مدل توسعه فرهنگی به سمت طبقه خلاق کودکان و نوجوانان دارای ضریب تأثیر ۰/۲۶۱ می باشد. به منظور بررسی و اعتبار مدل بعد از اینکه ابعاد، مؤلفه ها و شاخص ها تأیید گردیدند ضریب تعیین مدل بدست آمد (۰/۶۷۳). هر چه مقدار ضریب تعیین مربوط به سازه های درون زای یک مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. همچنین برای اندازه گیری شاخص نیکویی برازش مدل از GOF (۰/۳۹۱) استفاده شد که نشان از برازش کلی بسیار قوی مدل کلی تحقیق دارد.

شکل ۲، ضرایب مسیر نشان دهنده میزان تأثیر ابعاد و مؤلفه های نهایی مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان

شکل ۳، مدل نهایی تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان

۴- نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان بوده است. موضوع توسعه فرهنگی در ایران در اسناد بالادستی همچون بیانیه گام دوم انقلاب، اسناد شورای عالی انقلاب فرهنگی، سند دانشگاه اسلامی و سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ و ... و در سطح جهانی در اسناد یونسکو به عنوان شاخص های توسعه فرهنگی جهان مطرح شده و از اهمیت بالایی برخوردار است. از سوی دیگر موضوع خلاقیت و نوآوری اخیراً توجه بسیاری از پژوهشگران و مسئولان جوامع مختلف و به ویژه جوامع در حال توسعه را به خود جلب کرده است. به نحوی که جایگزینی نظام آموزش و پرورش ایستا با نظام آموزش و پرورش پویا و خلاق مورد توجه ویژه ای قرار گرفته است. لذا از آنجائیکه کودکان و نوجوانان به عنوان سازندگان جامعه در آینده، مدیران فردا (در افق های ذکر شده) خواهند بود و می توانند بر پایه مهارت های مختلف کسب شده از جمله خلاقیت و روزآمدی جامعه را هدایت نمایند، پژوهش حاضر در این راستا و با تمرکز بر ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان شکل گرفت.

در پژوهش های پیشین داخلی و خارجی از بعد توسعه فرهنگی به مؤلفه های هویت

فرهنگی و ارزش های فرهنگی پرداخته شده و از بعد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان روی مؤلفه های تفکر خلاق، تخیل و نوآوری خلاقانه توجه شده است، در حالی که یافته های پژوهش حاضر به شرح مدل پیشنهادی، در بعد توسعه فرهنگی به ۱۸ مؤلفه و در بعد طبقه خلاق کودکان و نوجوانان به ۱۱ مؤلفه دست یافته است که جامعیت و فراگیری بیشتری را در بر دارد. ضمن اینکه این مؤلفه ها با نگاه زیست بوم فرهنگی احصاء گردیده است.

علاوه بر این گرچه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به صورت مختصر عوامل مؤثر بر توسعه فرهنگی در ایجاد طبقه خلاق از کودکان و نوجوانان قید گردیده است و بیشتر معطوف به جنبه های نظام آموزشی و تعلیم و تربیت می باشد ولی آنچه که در این پژوهش مورد توجه بیشتر قرار گرفته است، امر ایجاد و پرورش طبقه خلاق است و می توان امیدوار بود علاوه بر آموزش کودکان و نوجوانان، به طبقه خلاقی از آحاد جامعه دست یافت که بتوانند آینده کشور عزیزمان، ایران اسلامی را در جامعه جهانی که پر از رقابت و با تکنولوژی های نوین است، به سمت تعالی و توسعه فرهنگی هدایت نمایند.

در پایان با توجه به اینکه ابعاد، مؤلفه ها و شاخص های بدست آمده در این پژوهش بر اساس تحقیقی جامع و با کمک خبرگان و متخصصان امر و با توجه با زیست بوم کشور تهیه و بدست آمده است، انتظار می رود مدل و یافته های تحقیق، بتواند از یک طرف در زمینه توسعه فرهنگی توسط سیاستگذاران فرهنگی کشور، در امر طراحی و سیاستگذاری فرهنگی و از طرف دیگر در تنظیم سیاستها و طراحی برنامه های آموزشی برای تربیت طبقه ای خلاق از کودکان و نوجوانان مورد بهره برداری قرار گیرد. برای حرکت به سمت این هدف پیشنهادهایی به شرح ذیل مبتنی بر یافته های پژوهش ارائه گردیده است که به مدیران و مربیان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و سایر مراکز آموزشی پیشنهاد می گردد:

- با کمک مشاوران استعدادیابی، ریشه های خلاقیت را در کودکان شناسایی نمایند و بر اساس آنها دوره های آموزشی و کلاس های استعداد یابی را برنامه ریزی کنند تا بتوانند با تقویت استعداد در کودکان باعث رشد اندیشه خلاق شوند.
- با استفاده از تکنولوژی های روز، محیطی را برای کودکان ترسیم نمایند تا بتوانند

با لمس محیط و قرار گرفتن در محیط طراحی شده از طریق کنکاش محیط باعث شکل‌گیری خلاقیت‌های نهفته در کودکان شود.

- از طریق دوره‌های آموزشی، کلاس‌های مهارت‌یابی، کتاب‌های آموزشی و مشاوره‌های آموزشی با کودکان بعد از شناسایی مهارت‌های آنها بتوانند طبقه‌بندی از کودکان در مهارت‌های متفاوتی داشته باشند و باعث تقویت مهارت و شکوفایی استعداد آنها شوند.

- از شروع دوره‌های هر مقطع سنی فرهنگ را برای کودکان تعریف نمایند و از نمادهای تاریخی کشور به منظور حفظ ارزش‌های فرهنگی استفاده نمایند تا کودکان بتوانند شناخت نسبی و اولیه‌ای داشته باشند همچنین هنگامی که از کودکی فرهنگ در وجود کودکان نهادینه شود به راحتی می‌توانند ارزش‌های فرهنگی را درک و حفظ نمایند.

- ابعاد مهم ارزشی افراد اعم از اخلاق، معنویت، فرهنگ و ارزش ملی را از کودکی با استفاده از نمادهای ملی، کتاب‌ها، نقاشی‌ها و اشعار معرفی نمایند و از مشاوران در کانون درخواست همکاری نمایند تا کودکان در راستای پایبندی به ارزش‌های ملی، فرهنگی، اخلاقی و معنوی بتوانند طبقه‌بندی مهمی از افراد با استعداد یعنی طبقه خلاق جامعه را تشکیل دهند.

- فضاهای پرورشی را در راستای توسعه فرهنگی بازسازی و همسو با نیازهای امروز طراحی نمایند و در کنار دوره‌های آموزشی تهیه شده برای این افراد فضاهای پرورشی همسو با توسعه فرهنگی نیز تعبیه گردد تا بتواند روحیه فرهنگی را از کودکی تقویت کند.

پیشنهاد‌های فوق بخشی از مهمترین پیشنهاد‌های برگرفته از نتایج پژوهش است که می‌تواند به عنوان راهکارهای اجرایی برای اسناد بالادستی حوزه کودک و نوجوان در نظر گرفته شوند تا حداقل بخشی از راهبردها و اهداف تدوین شده محقق گردند.

منابع

- اجتهاد نژاد کاشانی، سیدسالار، پرویز اجلالی، حسین (۱۳۹۳). «کندوکاو نظری-مفهومی درباره توسعه فرهنگی از منظر جامعه شناسی»، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۱ (۶۴).
- احمدی، شکوفه (۱۳۸۲). من یک کودک هستم، بررسی عمده ترین عوامل موثر بر خلاقیت کودک، مشهد: انتشارات موحد.
- اعظمی، محمود، جعفری، علیرضا، کریمی، ناهید (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر آموزش مهارتهای زندگی درافزایش خلاقیت کودکان دبستان، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی»، دوره دوم، شماره ۳.
- البرزی، محبوبه (۱۳۹۴). «مولفه ها و مهارت های تفکر خلاق در کتاب های داستانی تصویری: تحلیلی بر مجموعه کتابهای مرغک»، مطالعه ادبیات کودک، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱-۲۸.
- امیری، شعله، اسعدی، سمانه (۱۳۸۶). «روند تحولی خلاقیت در کودکان»، تازه های علوم شناختی، دوره ۹، شماره ۴ (مسلسل ۳۶)، ۲۶-۳۲.
- ایزدپناه جهرمی، آیدا (۱۳۸۳). کودک، بازی و شهر، فرایند، اصول و معیارهای برنامه ریزی و طراحی فضاهای بازی کودکان، تهران: انتشارات سازمان شهرداریهای کشور.
- برون، مهرداد (۱۳۹۶). «توسعه فرهنگی در ایران، چالشها و راهکارها»، دومین کنگره بین المللی علوم انسانی، مطالعات فرهنگی، تهران، مرکز توانمندسازی مهارتهای فرهنگی واجتماعی جامعه.
- بوهم، دیوید (۱۳۸۱). درباره خلاقیت، ترجمه محمدعلی حسین نژاد، تهران: نشرساقی.
- بیات، طیبه (۱۳۹۴). نقش آموزش عالی در توسعه فرهنگی (مطالعه موردی: دانشگاه پیام نور مرکز کرج). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران، مرکز پیام نور تهران.
- یل تورنس، الیس (۱۳۷۵). استعداد و مهارت های خلاقیت و راههای آزمون و پرورش آنها، ترجمه حسن قاسم زاده، تهران: نشر دنیای نو.
- پناهی، محمدحسین (۱۳۹۴). «توسعه فرهنگی ضرورت توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی»، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۲۲.
- پورعلی، نورالله (۱۳۹۳). «ویژگی های تفکر خلاق دانش آموزان وپرورش آن»، اولین

همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی، انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

تودارو، مایکل (۱۳۶۶). توسعه اقتصادی در جهان سوم. ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران: نشر کوهسار.

حسینی، افضل السادات (۱۳۸۷). «خلاقیت و رشد آن در سازمان»، فصلنامه تحول‌آداری، دوره چهارم، شماره ۱۷.

ستوده، هدایت‌الله (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات آوای نور
شربتیان، محمدحسن (۱۳۸۸). «رویکردهای فرهنگی و اجتماعی در حوزه بدن انسان»،
مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، شماره ۱۳-۱۴.

شفایی، مینو، مدنی، رامین (۱۳۸۹). «اصول طراحی فضاهای آموزشی کودکان بر اساس
مدل خلاقیت کودک»، نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش، ۴(۳): ۲۲۲-۲۱.

شیرکونده، شهرام (۱۳۹۱). «فرهنگ توسعه فرهنگی»، سایت حمل و نقل و توسعه، شماره
۱۵۸ خرداد ۱۳۹۱، ۸۳-۷۴.

صادقی، هادی. میرباقری، سید محمد مهدی (۱۳۸۶). «عارض فرهنگ تعالی با توسعه (۱) و
(۲)»، بازتاب اندیشه، شماره ۸۷.

صالحی امیری، سید رضا (۱۳۹۳). مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، تهران: انتشارات ققنوس،
چاپ سوم.

طباطباییان، مریم. عباسعلی زاده رضاکلانی، ساناز. فیاض، ریما (۱۳۹۵). «تحلیلی بر تاثیر
محیط‌های ساخته شده بر خلاقیت کودک (بررسی ویژگی‌های محیطی موثر بر خلاقیت
کودک در مراکز کودک تهران)»، نشریه باغ نظر، سال سیزدهم، شماره ۴۳.

عطافر، علی و آقاسی، سعید (۱۳۹۱). «طراحی و ارائه مدل سنجش توسعه فرهنگی شهری
بر اساس رویکردهای تفکر هوشمند و ظرفیت‌سازی فرهنگی (مطالعه موردی شهر اصفهان)»،
مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، دوره ۲، شماره ۴، ۱۱۱-۱۴۲.

فراهانی، فاطمه (۱۳۸۹). سیاست‌گذاری و مهندسی فرهنگی، ایسنا.
کانکلینی، نستور گارسیا (۱۳۸۳). سیاست‌های خلاقیت فرهنگی در قدرت فرهنگ، ۵۵-۹۲،
تهران: اداره کل پژوهش‌های سیما.

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

گرچی بندپی، پریسا (۱۳۹۱). «توسعه فرهنگی در برنامه‌های کودک سیما تفکر و کودک»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال سوم، شماره دوم، صص ۱۶۵. مداحی، جواد. داودی، محمد. حسینی زاده، سید علی، فتحعلی خانی، محمد (۱۳۹۷). «مولفه های خلاقیت در پرورش فکری کودکان و نوجوانان در منابع اسلامی»، نشریه تربیت اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۲۶. یوسفی، ناصر (۱۳۸۹). رویکردهای آموزشی در کار با کودکان خردسال، تهران: انتشارات کارگاه کودک.

Balzac, F (2006). Exploring the brain's role in creativity. *NeuroPsychiatryReviews*, 7(5), 1-20.

Cayirdag N (2018). Creativity Fostering Teaching: Impact of Creative Self-efficacy and Teacher Efficacy, *KURAM VE UYGULAMADA EĞİTİM BİLİMLERİ EDUCATIONAL SCIENCES: THEORY & PRACTICE*, December 17(6), 1959–1975.

Daniel Marie-France, Mathieu Gagnon & Jean-Charle Pettier (2015). "Chapter 7 Philosophy for Children and the Developmental Process of Dialogical Critical Thinking in Groups of Preschool Children" In *Early Education in a Global Context*. Published online: 08. 159-181.

Froner Di A (2017). The Psychology of Sustainability and Sustainable Development for Well-Being in Organizations. *Front. Psychol.* 8:1534. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01534.

Gancherenok I.I (2009). Creativity as Integrating Element for Key Competencies "Lifelong Education", *Quality Control*. S.27.

Jank, S & Rena, P (2015). The using of innovation and creativity is inexhaustible. *Business Economics and Management 2015 Conference. Procedia Economics and Finance* 34 , 638 ° 643.

Krippner, S (1999). Dreams and Creativity, *Encyclopedia Of Creativity*. In Pritzker, S. R (Eds). *Encyclopedia of Creativity*, Vol. 1. San

Diego, CA: Academic.

Kowang T O, Kh B M Albakri, L K Yew, G Ch Fei & C S Long (2018). Characteristics of Creative Students Versus Academic Performance. *International Journal of Human Resource Studies*. ISSN 2162-3058 2018, Vol. 8, No. 2.

Muldau H. H (1999). Space education, a tool to influence the cultural development in the society. *Acta Astronautica*, Volume 44, Issues 7-12, April-June 1999, 803-807.

Rodri'guez-Ruiz, M.J.,D. Hernández-Torrano, J.C.Pérez-González, M. Batey & K.V. Petrides (2014). "The Relationship Between Trait Emotional Intelligence and Creativity Across Subject Domains." *Motivation and Emotion*, 35 (4): 461-73.

Rampal. (2010) .Curriculum, Economic and Cultural Development. *International Encyclopedia of Education (Third Edition)*, 2010, Pages 307-311.

Rothstein, P.R (1990). *Educational Psychology*. New York: McGraw Hill.

Shalcross, A (1982). *Encyclopedia of children's health*. Available at: www.answers.com.

Strenberg, R.J (2005). Creativity or creativities? *Int.J.Human-Computer Studies*, 63, 370-382.

Sternberg, R.J. (2012) The Assessment of Creativity: An Investment-Based Approach. *Creativity Research Journal*, 24, 3-12. <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.652925>.

Torrance, E.P (1966). *Torrance tests of creative thinking: Directions manual and scoring guide*. Lexington, mass: Personnel Press Ginn.

Unesco (1982). *Mexico City Declaration on cultural policy*. Mexico

ارائه مدل تعالی توسعه فرهنگی با تمرکز بر ایجاد...؛ سودابه ابراهیم زاده و همکاران.....

city: unesco publications.

Vygotsky, L.S (1967). Play and its role in the mental development of the child. *Journal of Russian and East European Psychology*, 5(3), 6–18.

Vygotsky, L.S (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.